

FINBUS i Hammerfest

Fabrikken tar form etter krigen

I 1949 reiste firmaet G. Robertson A/S, som var eid av Bergens Privatbank, den første moderne fabrikkbygning i sentrum av Hammerfest etter brenningen. Bygget skulle bli den første delen av det senere Findus-anlegget. Firmaet B. Heide Ltd i Kristiansund leide seg inn i bygget til Robertson og startet produksjon av dypfrost filet i 1950 under ledelse av Lorentz Roksvaag. Det meste av arbeidet ved bedriften ble gjort for hånd og det berettes om barske arbeidsforhold i iskaldt vannsøl, rå kulde og gjennomtrekk. Akkordlønn var det vanlige.

Freia kommer inn i bildet

På grunn av vanskeligheter innen sjokoladeindustrien etter krigen begynte Freia A/S å interessere seg for fiskeindustrivirksomhet. De inngikk et samarbeid med B. Heide Ltd. og startet et nytt selskap i Hammerfest i 1952, A/S Hammerfest Fiskeindustri og Filetfabrikk.

Det var flere grunner til at Freia valgte å satse på Hammerfest. Byen lå sentralt i et stort fiskeridistrikt og den hadde de servicefunksjoner som var viktig for næringsvirksomhet. Dessuten var det tilgang på arbeidskraft, men viktigst av alt var byens nærhet til fiskefelter. Findus satset på å få mye av sine råstoffleveranser fra de omstridte trålerne. Man mente at trålfangst ville gi stabil tilgang på fisk til den moderne fabrikk som var under bygging.

Det ble investert for 5 millioner kroner til etablering av en moderne fiskeindustribedrift. Dette var en betydelig investering på denne tiden. Freia ønsket å etablere en moderne fiskeindustri der de kontrollerte prosessen fra fisken ble tatt om bord til den via produksjon i fabrikkens lå fryseklar til salg i butikkene på det internasjonale markedet. Idealet var kvalitet i alle ledd.

FINDUS A/S

Det ble anskaffet filetmaskiner og arbeidsforholdene i fabrikkene ble gradvis forbedret. Ny filethall ble innredet, det kom oppvarmede pauserom og kantine. Produktene ble solgt under merkevaren FINDUS. Dette skjedde fordi Freia var sammenslått med det svenske datterselskapet Marabou. Fra før var de involvert i produksjon av andre frossenvarer som gikk under navnet FINDUS. Frossenwareproduksjonen i konsernet ble skilt ut som eget selskap og virksomheten i Hammerfest kom etter hvert også inn i dette selskapet. 1. januar 1959 skiftet fabrikkene offisielt navnet til A/S Findus. I 1953 produserte filetfabrikken i Hammerfest 5000 tonn filet og 1200 tonn fiskemel. Produktene gikk til markedene i Skandinavia og fra 1956 ble det også eksportert til USA, Storbritannia og andre europeiske land. 80 % av produksjonen ble eksportert og man utvidet antallet produkter. Fiskepinneproduksjonen startet i 1958.

Med økt etterspørsel ble fabrikkene i Hammerfest stadig utvidet. Nytt kaianlegg og nye produksjons- og lagerbygg ble reist. Etter utvidelsen i 1962 kunne bedriften produsere 35 tonn fisk per skift. Fra 1954 til 1962 ble antallet ansatte økt fra 280 til 866. Findus A/S i Hammerfest var blitt Norges største fiskeindustribedrift. Mange i distriktene så med uro på Findus stadige vekst i Hammerfest. De mente at bedriften var en trussel mot bosettingene og en formidabel konkurrent til fiskebedriftene på småstedene. Tilflyttingen fra distriktene eksploderte. Fram til midten av 1960-tallet ble byens befolkning fordoblet til nærmere 7500 mennesker sammenlignet med førkrigstallet.

Nestlé-Findus

I 1962 selger Freia/Marabou 80 prosent av aksjene i Findus A/S til det sveitsiske konsernet Nestlé. Hammerfest hadde siden krigens ødeleggelser utviklet seg til et travelt og moderne bysamfunn. De gjennomsnittlige inntektene lå over fylkets og landsdelens. Dette skyldtes i stor grad virksomheten til Findus-fabrikkene. Så mange som 1300 mennesker var sysselsatt av bedriften i 1967. Dette var et toppår i så måte, siden gikk tallet på ansatte ned. I 1976 var tallet redusert til 800.

Trålerflåten

Selv om Findus A/S også kjøpte fisk fra kystfiskeflåten, var det trålerne som var hovedleverandøren av råstoff. I 1953 etablerte A/S Hammerfest Fiskeindustri og Filetfabrikk et nytt trålerrederi. Navnet var Hammerfest Havfiske A/L. Rederiet kjøpte den 17 år gamle kullfyrte steamtråleren "Dunsby" fra Hull i England. Fartøyet på 165 fot kostet 700 000 kroner. Påskeaften, lørdag 4. april 1953, kom nyanskaffelsen til Hammerfest. Den

hadde da fått navnet "Findus 1". Senere skiftet den navn til "Skaidi". Forholdene om bord ble karakterisert som elendige og kunne ikke levere råvarer som holdt kvalitetsmålet for fabrikk. Det ble bestemt at den skulle tas ut av drift og sendes til verftsopphold for oppgradering. Senere på året ble tråleren "Angle" med skipper Ivar Øverås fra Kristiansund innchartret for høstfisket som erstatning for "Findus 1". Dette medførte bedre kvalitet og mer regelmessig levering av fisk til fabrikk. Flere sidetrålere ble innleid: "Honingsvåg", Dragaberg, Tromshav, Tromstrål I og II, Borgundfjord, Myrland, Borgeles, Bracon, Skarodd og andre som mot slutten av 1950-tallet gjorde Hammerfest til landets største trålerby.

Ut på nyåret kom rederiets egen tråler Findus 1 tilbake fra verftsopphold som den moderniserte "Skaidi". Hammerfest havfiske kjøpte ytterligere 3 sidetrålere fra England i 1956. De fikk navnene "Gargia", Rairo" og "Masi". Trålfiskernes innsats under meget harde værforhold skaffet Findus-fabrikk i Hammerfest stabile råvareleveranser året rundt. De fisket fra Vesterålen i sør til Kildinbanken i nordøst. Man hyret inn mannskap også fra utlandet. Særlig fra Færøyene kom det sjøfolk til Hammerfest.

Det ble også kjøpt inn fisk fra andre produsenter i Finnmark og i 1958 kom de første banklinebåtene, 70-80 fots stubbere, og leverte til Findus.

I 1963 overtok Findus A/S Hammerfest Slipp og Mekaniske Verksted. Det ble enklere å drive reparasjon og vedlikehold av trålerne og dessuten ga det mannskapet muligheter til å være med sine familier mens fartøyet lå til reparasjon.

Som et ledd i rasjonalisering av driften bestemte bedriften på slutten av 1960-tallet å anskaffe en flåte med hekktrålere til erstatning for sidetrålerne. Grunnlaget for dette var resultatene av fisket fra de først hekktrålerne, Røeggen og Håja, som kom til byen i 1966 og 1967. I forhold til sidetrålerne kunne mannskapet halveres, fra 20-25 mann til 12 mann. Findus fikk konsesjon til 9 hekktrålere og den siste ble levert i 1973.

Problemer og skiftende tider

Findus i Hammerfest var ikke kun forbundet med økonomisk vekst og gode tider for byen. Blant annet ble det sett som et problem at tilreisende arbeidere ofte ble innkvartert på hybler der mange levde tett inn på hverandre. Dette gikk ikke alltid bra, og bråk og uro kunne lett oppstå. Slike og andre problemer kunne lett knyttes til bedriften. Mange grudde seg for å jobbe der og noen rynket på nesen når de hørte navnet Neslé-Findus. Bedriftens ledelse prøvde å rette opp inntrykket ved bl.a. å invitere befolkningen på "åpen bedrift" for å profilere Findus etter sine ønsker. Utover 1980-tallet dukket nye problemer opp. En feilslått fiskeripolitikk med overfiske og svikt i torskebestanden førte til

permisjoner og produksjonsstopp i perioder. Mønsteret i fiskerinæringa ble forandret og situasjonen ved Hammerfest-bedriften ble forverret. Det ble reduksjoner av ansatte på trålersida og i fabrikkproduksjonen, og produksjonen ble redusert til ett skift. Forholdet mellom arbeidere og ledelse ble til dels dårlig. Usikkerheten forplantet seg til andre deler av næringslivet i Hammerfest som leverte til Findus. Lokale firmaer leverte varer og tjenester til Findus for 20-30 millioner kroner per år. Mange fryktet konkurs og det gikk rykter om at det lå planer for å flytte Findus-fabrikken i Hammerfest til andre plasser i landet. I 1990 var arbeidsstokken redusert til 450 personer og det ble kun operert med to trålere.

Slutt på Findus i Hammerfest

Etter nye reduksjoner i driften ved fabrikk og lav lønnsomhet i næringa bestemte Nestlé å selge Findus-anlegget i Hammerfest. Trålekonsesjonene som tilhørte fabrikk var verdifulle og i 2001 ble anlegget solgt til det Røkke-eide selskapet Norway Seafoods. Fabrikk ble lagt ned og den resterende produksjonen ble i 2002 flyttet til et nytt og moderne anlegg i Rypefjord, 3-4 kilometer fra det opprinnelige anlegget i Hammerfest sentrum.

Kilder:

-Infomanuskript for besøk ved Findus-fabrikk i Hammerfest (Morland).

-*Fra brent jord til klondyke*. Alf R. Jacobsen, Universitetsforlaget 1996.

Eventuelle feil i framstillingen tilskrives Gjenreisningsmuseet.

